

Konsolidēto finanšu pārskatu sagatavošana

Jeļena Mihejenkova, SIA "Deloitte Audits Latvia", Revīzijas nodaļas direktore, zvērināta revidente, FCCA, CIA

Iesākoties jaunam kalendārajam gadam, grāmatveži un revidenti kādu laiku turpina "dzīvot" vecajā gadā. Tas saistīts ar pienākumu sagatavot, pārbaudīt un iesniegt finanšu pārskatus. Viens no šādiem pienākumiem noteikts Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likuma (GPL) 13.nodaļā – konsolidētā finanšu pārskata sagatavošana.

Pirmo reizi sagatavojot konsolidētos finanšu pārskatus un tādējādi atspoguļojot mātes uzņēmumu un iegādāto kontrolēto uzņēmumu kā vienu uzņēmumu, īpaša uzmanība būtu jāvelta iegādātās meitas sabiedrības iegādes vērtības, nemateriālās vērtības (*goodwill*) aprēķinam, kā arī neto aktīvu patiesās vērtības noteikšanai līdzdalības iegūšanas brīdī.

Nemateriālā vērtība tiek aprēķināta tikai vienu reizi, iegūstot kontroli iegādātajā uzņēmumā, un tā netiek pārrēķināta turpmākajos gados, pat ja tiek papildus iegādātas tā paša uzņēmuma daļas (piemēram, palielinot līdzdalību no 60 līdz 80%) vai tiek samazināts daļu īpatsvars un saglabāta kontrole pār meitas sabiedrību (piemēram, samazinot līdzdalību no 80 līdz 60%). Nemateriālo vērtību aprēķina kā līdzdalības iegādes vērtības un iegādātās sabiedrības neto aktīvu patiesās vērtības starpību iegādes brīdī.

Līdzdalības iegādes vērtība

Mūsdienās grāmatvežiem un revidentiem arvien biežāk jā sastopas ar salīdzinoši sarežģītiem līdzdalības iegūšanas veidiem. Tirgus apstākļos ieguldījuma pārdevējs plāno iegūt visaugstāko pārdošanas vērtību, savukārt ieguldījuma pircējs nevēlas pārmaksāt par investīcijas patieso vērtību. Kompromiss tiek sasniegts, piemērojot dažādus nosacījumus, kas palīdz līdzsvarot pārdevēja solīto un pircēja iecerēto, piemēram, līgums var ietvert nosacījumus, kuros paredzēts kādu daļu no iegādes cenas maksāt uzreiz pēc līguma parakstīšanas, citu daļu maksāt pēc noteikta laika un vēl citu daļu maksāt noteiktu periodu, ja tiek izpildīti līgumā noteiktie finanšu rādītāji, piemēram, sasniegts noteikts peļņas pieaugums, EBITDA (*earnings before interest, taxes, depreciation and amortization*) izmaiņas utt. Citiem vārdiem, līdzdalības vērtība var sastāvēt no fiksēta maksājuma, kas ir skaidri definēts līgumā, un iespējamā maksājuma, kas līgumā parasti definēts ar aprēķina formulu, ņemot vērā noteiktu nosacījumu izpildi noteiktā laika periodā.

Ļoti bieži līdzdalības iegūšanas procesā palīdz dažādi eksperti – finanšu konsultanti, vērtētāji, juristi un citi, kuru pakalpojumi arī rada izmaksas līdzdalību iegūstošajai sabiedrībai.

Kā korekti noteikt līdzdalības vērtību? Diemžēl Latvijas tiesību aktos ir norādītas informācijas atspoguļošanas prasības par iegūto līdzdalību, nevis līdzdalības

aprēķina metodoloģija. Lai nodrošinātu patiesa un skaidra priekšstata sniegšanu pēc vispārpieņemtiem principiem, vēlams piemērot Starptautiskos grāmatvedības standartus, kas Latvijā ir labākā piemērošanas prakse, īpaši tad, ja vietējie tiesību akti nesniedz skaidras atbildes uz jautājumiem.

Līdzdalības vērtība var sastāvēt no fiksēta maksājuma, kas ir skaidri definēts līgumā, un iespējamā maksājuma, kas līgumā parasti definēts ar aprēķina formulu

Lai noteiktu līdzdalības vērtību, jāpiemēro Starptautiskais finanšu pārskatu standarts (SFPS) Nr.3 "Uzņēmējdarbības apvienošana", kas savukārt sniedz norādes uz citiem standartiem un pieprasa vērtēt aktīvus un saistības pēc to patiesās vērtības darījuma brīdī. SFPS Nr.3 84.punkta a) apakšpunkts nosaka, ka ar līdzdalības iegūšanu saistītās izmaksas, piemēram, finanšu konsultantu, vērtētāju, juristu u.tml. izmaksas jāatzīst peļņas vai zaudējumu aprēķinā, nevis jāuzskaita kā līdzdalības iegādes izmaksu sastāvdaļa. Arī tad, ja iegūstošās sabiedrības darbinieki ir iesaistīti līdzdalības iegūšanas procesā un, piemēram, viņu prēmijas ir atkarīgas no līdzdalības iegūšanas, prēmiju izmaksas nav pievienojamas līdzdalības iegādes vērtībai.

Piemērs

Sabiedrība "A" iegādājas 80% no sabiedrības "B" daļām. Samaksa par tām ir veicama trīs daļās:

- 100 000 EUR trīs dienu laikā pēc līdzdalības iegādes līguma parakstīšanas;
- 50 000 EUR pēc viena gada, ja peļņa pirms nodokļiem pirmajā gadā pārsniedz 200 000 EUR;
- 50 000 EUR pēc diviem gadiem, ja peļņa pirms nodokļiem otrajā gadā pārsniedz 220 000 EUR.

Otrais un trešais maksājums ir jāveic, ja tiek izpildīti noteikti nosacījumi, kas pēc SFPS definīcijas ir uzskatāmi par iespējamiem maksājumiem.

Līdzdalības iegūšanas brīdī būtu jānosaka iespējamo saistību patiesā vērtība, ņemot vērā diskontēšanas ietekmi, ja maksājumi jāveic pēc viena un vairākiem gadiem, kā arī minēto nosacījumu īstenošanās iespējamība.

Piemērs

Maksājums	EUR	Iespējamība (vadības aplēse)	Svērtā maksājuma nākotnes vērtība	Diskonta faktors	Svērtā iespējamā maksājuma tagadnes vērtība
	a	b	$c = (a \times b)$	$d = 1 / ((1 + \text{diskonta likme})^{\text{gadi}})$	$e = (c \times d)$

1. iespējamais maksājums	50 000	30%	15 000	0,909091	13 636
2. iespējamais maksājums	50 000	40%	20 000	0,826446	16 529
				Kopā, EUR	30 165

Sabiedrības vadība iespējamo maksājumu patieso vērtību nosaka 30 165 EUR vērtībā. Diskonta likme (vadības aplēse) – 10%.

Tādā gadījumā līdzdalības iegādes vērtība ir 130 165 eiro (100 000 + 30 165). Noslēdzoties pirmajam un otrajam gadam un saprotot faktisko peļņas apmēru, sabiedrībai "A" būs papildus jāmaksā 50 000 vai 100 000 eiro, taču atbilstoši SFPS nosacījumiem starpība starp līdzdalības iegādes vērtību, kas tika noteikta līdzdalības iegādes brīdī, un faktiski veicamajiem maksājumiem būtu atzīstama peļņas vai zaudējumu aprēķinā, nevis kā līdzdalības sākotnējās vērtības korekcija.

Pašu kapitāla patiesā vērtība

Ir kritiski svarīgi saprast iegādātās sabiedrības neto aktīvu jeb pašu kapitāla patieso vērtību iegādes brīdī. Iegādātās sabiedrības grāmatvedības dati līdzdalības iegūšanas brīdī parasti ir sākotnējais informācijas avots, bet tie visbiežāk ir balstīti uz vēsturiskajiem iegādes atzīšanas principiem un līdz ar to ne vienmēr atspoguļo iegādātās sabiedrības patieso aktīvu un saistību stāvokli un tirgus vērtības. Piemēram, sabiedrības bilancē var būt nekustamie īpašumi, kas tika iegādāti pirms daudziem gadiem, un to atlikusī vērtība neatspoguļo šī brīža cenas nekustamā īpašuma tirgū. Sabiedrībai var būt arī tādi aktīvi, ko var identificēt un kuriem var noteikt patieso vērtību, bet kas nav uzskaitīti sabiedrības bilancē, piemēram, noslēgtie ilgtermiņa nomas līgumi, ilgtermiņa pakalpojumu abonēšanas līgumi, ieguldījumi attīstībā, kas bija atzīti izmaksās, bet no kuriem ir sagaidāms noteikts labums.

Iegādātās sabiedrības grāmatvedības datu atspoguļošanā var būt izmantotas arī nepamatotas vai neatbilstošas aplēses attiecībā uz debitoru, krājumu, citu aktīvu vai saistību novērtēšanu. Bez tam, līdzdalības iegādes darījumi reti notiek 31. decembrī vai 1. janvārī, kad grāmatvedības dati ir rūpīgi izanalizēti gada pārskata vajadzībām. Ja iegāde nenotiek mēneša vai gada sākumā vai beigās, visi rēķini var nebūt iegrāmatoti un dažādi nepieciešamie pārrēķini var nebūt veikti (uzkrājumi šaubīgiem debitoriem, darbinieku neizmantoto atvaļinājumu uzkrājumi utt.). Minētos pārrēķinus un korekcijas būtu jāņem vērā, nosakot neto aktīvu patieso vērtību līdzdalības iegādes brīdī.

Piemērs

Sabiedrības "B" pašu kapitāls iegādes brīdī pēc grāmatvedības datiem bija 57 000 EUR. Izanalizējot bilances datus, tika secināts, ka:

- nekustamie īpašumi ir par 120 000 EUR vērtīgāki nekā to atlikusī bilances vērtība sabiedrības virsgrāmatā;

- debitoru parādi būtu samazināmi par 15 000 EUR, jo uzkrājumi nebija izveidoti pietiekamā apjomā;
- sabiedrībai ir vairāki ilgtermiņa nomas līgumi, kas nodrošina papildus peļņu nākamo 3 gadu laikā, to patiesā vērtība ir 60 000 EUR;
- sabiedrībai ir aktīvs tiesvedības process, kuram nav izveidoti uzkrājumi, aplēstā uzkrājumu summa ir 75 000 EUR.

Sabiedrības "B" neto aktīvu aplēstā patiesā vērtība iegādes brīdī: $57\,000 + 120\,000 - 15\,000 + 60\,000 - 75\,000 = 147\,000$ EUR.

Nemateriālās vērtības aprēķins

Pēc definīcijas nemateriālā vērtība ir aktīvs, kas atspoguļo nākotnes saimnieciskos labumus, kuri rodas no tādiem uzņēmējdarbības apvienošanās iegādātiem aktīviem, kuri nav individuāli identificēti un atsevišķi atzīti.

Nākamais solis pēc tam, kad noteikta iegādātās sabiedrības iegādes vērtība un neto aktīvu vērtība, ir aprēķināt nemateriālo vērtību.

Piemērs

Ja tiek pieņemts, ka par pamatu tiek izmantots iepriekšējais piemērs, tad nemateriālā vērtība būtu 130 165 (līdzdalības iegādes vērtība, 80% no iegādāto daļu apjoma) – $147\,000 \times 80\%$ (iegādāto neto aktīvu proporcija – 80%) = 12 565 EUR.

Praksē var būt dažādu sarežģītības pakāpju iegādes darījumi un situācijas, kad kvalitatīvai iegādes vērtību un neto aktīvu vērtību noteikšanai pietrūkst informācijas un laika, īpaši, ja darījums notiek pārskata perioda beigās un finanšu pārskatu iesniegšanas termiņi mātes sabiedrībai ir īsi. SFPS Nr.3 45.punktā noteikts, ka gadījumos, ja uzņēmējdarbības apvienošanas sākotnējā uzskaitē ir nepilnīga līdz tā pārskata perioda beigām, kurā notiek apvienošana, pircējs savos finanšu pārskatos uzrāda provizoriskas summas par posteņiem, kuru uzskaitē ir nepilnīga.

Novērtēšanas perioda laikā pircējs retrospektīvi koriģē iegādes datumā atzītās provizoriskās summas, lai atspoguļotu jaunu informāciju, kas iegūta par faktiem un apstākļiem, kuri pastāvēja iegādes datumā un kuri būtu ietekmējuši šajā datumā atzīto summu novērtēšanu, ja tie būtu zināmi. Tomēr novērtēšanas periods nedrīkst pārsniegt vienu gadu no iegādes datuma.

Noslēgumā jāpiebilst, ka saskaņā ar SFPS Nr.3 nemateriālā vērtība netiek amortizēta, bet, tāpat kā jebkurš aktīvs ar nenoteiktu lietderīgās lietošanas laiku, tiek pakļauta obligātajam vērtības samazināšanās izvērtējumam vismaz reizi gadā. Šajā jautājumā SFPS un Latvijas [GPL](#) prasības atšķiras, jo [GPL 31.panta](#) 2.daļā noteikts, ka gadījumā, ja nemateriālās vērtības lietderīgās lietošanas laiku nav iespējams ticami aplēst, tās sākotnējo vērtību noraksta pakāpeniski, sadalot pa gadiem laikposmā, kas nav ilgāks par 10 gadiem, tātad Latvijas tiesību akti nosaka nemateriālo vērtību amortizēt.

Tomēr nemateriālā aktīva amortizācija nedod tiesības neizvērtēt šī aktīva vērtības samazināšanās pazīmes un nepieciešamības gadījumā atzīt vērtības zuduma izmaksas. Jāatceras, ka nemateriālās vērtības atgūstamība ir jānosaka katras naudas ienesošās vienības līmenī, t.i., ja mātes sabiedrībai ir vairākas meitas sabiedrības un katra no tām darbojas un rada samaksātās un saņemtās naudas plūsmas salīdzinoši neatkarīgi no citām, vērtības atgūstamības izvērtējums parasti būs jāveic katrai meitas sabiedrībai atsevišķi. Gadījumā, ja tiek konstatēts vērtības samazinājums un sabiedrības vadība nolemj to norakstīt izmaksās, norakstīto nemateriālās vērtības zudumu nedrīkstēs atcelt turpmākajos gados, pat ja iegādātajai sabiedrībai finanšu rezultāti ievērojami uzlabosies.